

Слюсаренко Костянтин Євгенійович
магістрант 2 курсу спеціальності 053 «Психологія»
факультету педагогіки і психології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна

Савелюк Наталія Михайлівна
доктор психологічних наук,
професор кафедри психології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна

РЕЛІГІЙНІ ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. Поки людина живе, вона оцінює та цінує саму себе і світ довкола себе: інших людей, певні речі, природні явища, предмети культури, тощо. А якщо це людина релігійна, то вона цінує ще і Бога та всі пов'язані з такою своєю вірою феномени, постаті, речі. З розвитком людства, його культури, розвиваються також і відповідні цінності. Деякі цінності залишаються історією людства, інші ж супроводжують нас завжди. Релігія, поза сумнівами, належить саме до таких – останніх цінностей, вічних і непересічних. Аналогічно і в суб'єктивному досвіді людини. Власне у нашій науковій роботі ми пропонуємо дослідити релігійні ціннісні орієнтації як чинник впливу на професійну діяльність людини.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, зауважуємо, що в науковій літературі до сьогодні відсутні чітке визначення й розмежування понять «цінність» та «ціннісні орієнтації». Зокрема, через поняття «ціннісні орієнтації» вчені визначають елементи мотиваційної структури особистості, на основі яких вона здійснює вибір цілей, мотивів своєї діяльності з урахуванням специфіки поточної ситуації. Ціннісні орієнтації – це поняття, яке відображає значущість для людини предметів та явищ соціальної дійсності. Інакше кажучи, відповідні структури формують внутрішню основу системи ставлень особистості до різноманітних цінностей як значущих для неї людей, речей, подій, тощо. Система ціннісних орієнтацій – це індивідуальна ієрархічна структура їх взаємозв'язків, які відіграють як пасивну, так і активну роль у становленні індивіда як особистості та, між іншим, в його діяльності [6].

Ціннісні орієнтації як чинник власне духовного розвитку особистості розглядає О. В. Шевченко. Її емпіричне дослідження показало той факт, що молодь із високим потенціалом духовного розвитку значно більшою мірою орієнтується на духовні цінності. Серед таких цінностей: моральні, естетичні,

альтруїстичні, когнітивні, комунікативні, релігійні, цінності самовдосконалення та цінності саморозвитку. Для молодих людей із низьким рівнем духовного потенціалу більшою мірою притаманна орієнтація на гедоністичні цінності. Тому, як робить висновок дослідниця, духовно розвинена особистість, крім готовності допомагати іншим людям та активної реалізації відповідної готовності, виявляє почуття власної гідності, належне сумління, жагу до пізнання світу, самопізнання, прагнення до саморозвитку і самовдосконалення [5].

Релігійні орієнтації вчені розглядають як одну із суттєвих складових ціннісних орієнтацій людини, котра ідентифікує саму себе як релігійна особистість. Вони формують, з-поміж інших ціннісних орієнтацій – світських і моральних, сферу її духовності. Тут важливо, на нашу думку, звернутися до відомої класифікації Г. Рікєрта як одного із засновників аксіології – вчення про цінності. Він поділяє усі цінності на шість основних класів: логічні (значущість наукових досягнень), естетичні (привабливість творів мистецтва), містичні (потяг до культів), релігійні (значущість Бога та віри в нього), моральні (етичні орієнтири) та особистісні (значущість персональних досягнень) [4].

З огляду на цю фундаментальну класифікацію, релігійні орієнтації є одними з основних у житті людини – релігійної особистості. В контексті такого теоретичного аналізу неможливо обминути і поняття «релігійність». Його відомі українські науковці А. Колодний та Б. Лобовик розглядають як «ціннісно-життєву орієнтацію, суб'єктивну якість свідомості індивіда, його внутрішню здатність до реалізації релігійних установок». На їх думку, релігійність – це свого роду «підсумок власних шукань індивіда», складова його релігійного самовизначення, засвоєння релігійних цінностей [3, с. 277-278].

Одна з найвідоміших у світовій психології концепцій релігійних орієнтацій – теорія видатного американського персонолога Г. Оллпорта. Він розглядає, між іншим, зовнішню та внутрішню релігійність як дві базові особистісні диспозиції. Ця теорія, зауважимо, базується на концепції про зрілу і незрілу релігійність. Уточнюємо, що зовнішня (або екстринсивна) релігійність у теорії Г. Оллпорта пов'язана зі ставленням до релігії як до можливості формування та підтримки дружніх відносин з іншими людьми, досягнення очікуваного соціального середовища, віднаходження соціальної та духовної підтримки в ньому. В цьому ракурсі релігія – це не мета, а лише засіб досягнення інших цілей. Але якщо вона є метою сама по собі, а відповідні їй норми дійсно стають стандартами, взірцями, ідеалами життя людини, то мова йде вже про внутрішню (або інтринсивну) релігійність особистості [7].

О. Войнівська описує такий підтип зовнішньої релігійності за Г. Оллпортом, який називає «особистісною релігійністю». Згідно з її концепцією, така релігійність зумовлена особистісними чинниками: персональною уявою, неправильним засвоєнням постулатів релігії,

виокремленням особистісно вигідних аспектів релігійних понять, тощо. Її цінність, таким чином, насправді є не самоцінністю, а є лише інструментом, який задовольняє певні індивідуальні потреби. А от важливою системною характеристикою автентичної (самоцінної) релігійності виступає зрілість, що виражається через особистісну рефлексивність, критичність, автономність, відкритість, толерантність, об'єктивність, інтегрованість [1, с. 7-8].

Будучи складовою цілісної системи інтеріоризованих і персонально значущих цінностей у загальній структурі особистості – її ціннісних орієнтацій, автентичні релігійні орієнтації є чинником саморозвитку особистості. Вони активно впливають на саморозвиток через функціонування різних психологічних механізмів. У своєму дослідженні ми будемо спиратися на наступне визначення, запропоноване Ю. С. Мельник: релігійні орієнтації – це інтегративна складова цілісної системи ціннісних орієнтацій особистості, пов'язана з особливою її релігійною спрямованістю (зовнішньою, внутрішньою, змішаною) та відповідною організацією самопізнання, цілепокладання та самовдосконалення [2].

У нашому емпіричному дослідженні за методикою «Шкала релігійної орієнтації» (Г. Олпорта, Д. Росса) участь прийняли 110 респондентів різного віку, статі, соціального статусу (студенти, викладачі, державні службовці та ін.). Розглянемо та проаналізуємо їх відповіді на окремі питання «Шкали».

На питання про те, чи намагаються респонденти, щоб релігія проникала в всі їх повсякденні справи, 35,4 % із них відповіли «цілком погоджуюсь із цим», 39,1 % – «швидше погоджуюсь», 20 % – «швидше не погоджуюсь» і 6,4 % дали відповідь «абсолютно не погоджуюсь». Описані результати засвідчують той факт, що респонденти є, згідно з теорією Г. Олпорта, інтринсивно-релігійними людьми.

На питання «Чи ходите ви до церкви, щоб зміцнити своє становище у суспільстві?», 55,5 % респондентів відповіли «абсолютно неправильно», 27,3 % – «швидше неправильно», 10,9 % – «швидше за все правильно» та 6,4 % відповіли «абсолютно правильно». Зазначасмо, що у Древньому Римі, де імператор Костянтин Великий легалізував християнство і почав його активно «просувати», то тоді до церкви багато навернулось людей, аби отримати схвалення та гарну роботу. На той час саме християни мали очевидні привілеї. У сучасній Україні ми маємо свободу віросповідання, наша релігійність не пов'язана з економічним чи соціальним становищем і тому вона дійсно є результатом вільного особистісного вибору.

На питання про те, що, «хоч ви й віруючі, але чи є у вашому житті багато важливіших речей?», 43,6 % респондентів дали відповідь «абсолютно не погоджуюсь», 28,2 % – «швидше не погоджуюся», 19,1 % – «швидше погоджуюсь» і 9,1 % обрали варіант «цілком погоджуюсь». Нагадуємо, що для інтринсивно-релігійних людей немає більш важливого, ніж їхня релігія. Щодо екстринсивно-релігійних, то для них релігія є лише певним «додатком у

житті», без якого не важко буде прожити. Як демонструють отримані результати, осіб першого типу в нашій вибірці виявилося більше.

Висновки. Отже, релігійні ціннісні орієнтації – важливий чинник життєдіяльності людини. Якщо особистість релігійна, то саме ці цінності визначають мотиви та цілі її діяльності, тобто є сенсові чинником. Проведений теоретичний аналіз наукової літератури та емпіричне дослідження дають змогу перейти до наступного етапу нашого дослідження: вивчення взаємозв'язків релігійних орієнтацій та споживчої поведінки особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войнівська О. О. *Психологічні особливості особистісної релігійності*. Автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Одеса, 2007. 20 с.
2. Мельник Ю. С. Релігійні орієнтації особистості в системі її аксіологічної сфери. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. Херсон, 2017. С. 78–83.
3. Релігієзнавчий словник / За ред. професорів А. Колодного і Б. Лобовика. Київ : Четверта хвиля, 1996. 392 с.
4. Стельмах С. П. *Рікерт Генріх*. Енциклопедія історії України: у 10 т.; редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 222–244.
5. Шевченко О. В. *Ціннісні орієнтації як чинник духовного розвитку особистості*. URL : <http://vuzlib.com/content/view/588/94/>
6. Шевчук М. В. *Психологічні механізми трансформації ціннісних орієнтацій студентської молоді*. Автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Київ, 2000. 20 с.
7. Allport G. W. *Becoming: Basic considerations for a psychology of personality*. New Haven : Yale University Press, 1954.

Созонюк Ольга Степанівна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри вікової та педагогічної психології

Рівненського державного гуманітарного університету,

Рівне, Україна

ВПЛИВ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ НА САМОРЕГУЛЯЦІЮ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Вступ. Реалізація навчальної діяльності у закладі вищої освіти виступає складним процесом взаємозв'язків та стосунків усіх учасників освітнього процесу. Саме тому самоконтроль та саморегуляція набувають значущої ролі та потребують мотиваційного підсилення у втіленні даного процесу.